

5. Синилов Г.К. Введение в оперативно-розыскную психологию [Электронный ресурс] / Г.К. Синилов. – Режим доступа: <http://yurpsy.com/files/xrest/2/115.htm>. – Загл. с экрана.

Павлишин Олег Володимирович,
професор кафедри філософії права та
юридичної логіки Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

ОБ'ЄКТ, ПРЕДМЕТ І СТРУКТУРА СЕМІОТИКИ ПРАВА

Останніми роками дедалі актуальнішими стають семіотичні розвідки, присвячені аналізу правової реальності, їхня затребуваність зумовлена активним пошуком метаюридичних підстав інтеграції сучасної правової теорії. Міждисциплінарні дослідження права з позицій семіотики складають конкуренцію багатьом іншим підходам і сприяють розв'язанню важливих проблем філософсько-правової науки, мають практично ціннісні для юриспруденції результати. Важливе значення для оформлення автономного статусу семіотики права мали дослідження в цій галузі й організаційні зусилля Б. С. Джексона, Р. Кевелсон, Я. М. Брокмана, А. Вагнер, Дж. М. Балкіна, Д. Карцо та ін. У другій половині 1980-х років західно орієнтована семіотика права як самостійна наука нарешті здобула світове визнання – щорічно в різних країнах проводяться предметні й тематичні круглі столи, з 1987 року видається Міжнародний журнал із цієї галузі знань «International Journal for the Semiotics of Law» (попередня назва – «Revue internationale de Sĭmiotique juridique»), який з 1999 року видають щоквартально. Паралельно розвиваються й інші форми співпраці та координації роботи як авторів журналу (тематичні збірки праць, переклади фундаментальних творів, колективні монографії), так і незаангажованих у процес підготовки видання дослідників у цій галузі. Семіотико-правові дослідження розвивають і збагачують філософсько-правову методологію на сучасному етапі її розвитку. Фіксація прикладів семіотико-правового аналізу у творах, присвячених окремим елементам правової реальності, створює широку історико-філософську й

теоретичну основу для розробки категоріального апарату семіотики права в новітній період.

Таким чином, з другої половини ХХ ст. простежується застосування теоретико-методологічного апарату семіотики в процесі аналізу проблем соціально-правового характеру та поступове зародження семіотики права як науки. Сучасна юридична думка дедалі більше використовує евристичні та категоріально-термінологічні можливості семіотичного підходу для дослідження правової реальності. Юридичні явища та процеси відображаються за допомогою нових засобів виразності, нової мови, структурних кодів, які необхідно розглядати на підставі та за допомогою семіотико-правової методології, яка видається однією з найбільш перспективних у сучасному філософсько-правовому дискурсі.

Осмислення специфіки правової діяльності в контексті постнекласичних методологічних підходів сприяє новим, більш адекватним формам правового пізнання. Актуальність означеної проблематики посилюється ще й важливістю здійснення законодавчої, правозастосовної та правоохоронної діяльності в нових умовах, коли трансформація права засвідчила становлення нових першооснов правової теорії – юснатуралістських, принципово відмінних від попередніх визначальних засад юриспруденції в Україні.

Філософія права вивчає глибинні засади взаємодії людини і права – ті засади, на яких будується право як загальнолюдське явище. Тут може стати в нагоді потенціал семіотики права, оскільки семіотичний аналіз права розкриває внутрішні механізми його функціонування з урахуванням особливостей людського сприйняття та моделювання світу. Правовій реальності, яка є змістовно багатим і структурно складним утворенням та відображає особливості людського сприйняття світу, а також об'єктивні закономірності співіснування людей в соціумі, теж властива символічність. Семіотичні дослідження правової реальності спрямовані розкрити внутрішню логіку її організації.

Водночас у цій галузі знань, як і в загальній семіотиці, чимало проблем, переважно методологічного характеру. Зокрема, не вирішеними є питання про те, якими повинні бути теоретичні засади семіотики права, щоб виявити нові закономірності функціонування права на різних рівнях, тобто

яку теорію брати за основу у процесі дослідження правового буття, як співвідноситься семіотико-правовий підхід з парадигмальними для філософії права типами праворозуміння тощо. Міждисциплінарний характер семіотики надає їй значні можливості у вивченні права, утім реалізація такого потенціалу потребує розробки теоретико-методологічної основи, яка б відповідала специфіці та завданням семіотики права, що може розглядатися як галузь міждисциплінарних досліджень, самостійна наука, філософсько-правовий напрям, методологічна парадигма філософсько-правових досліджень, знакова теорія права і, власне, знакова структура правової реальності, тобто, залежно від контексту, в це поняття вкладають певний зміст, а цей термін вживається у відповідному спеціальному значенні.

На підставі вивчення праць науковців сформулюємо власне бачення конститутивних засад семіотики права. Насамперед семіотика права – це автономна наука, що сформувалася в другій половині ХХ ст. на основі особливої галузі міждисциплінарних досліджень права як знакової системи, головною метою яких є аналіз його знакової системної та структурної організації, а також сутності, властивостей, відношень та закономірностей функціонування правових знаків. В одному зі значень, яке видається найбільш важливим, семіотика права є раціональною методологічною парадигмою дослідження права, що продовжує та розвиває намагання об'єктивно описати знакові структури. Семіотику права, крім того, трактують як знакову теорію, у якій право розглядається як засіб зберігання, опрацювання та передавання інформації в суспільстві, або теорію, яка розглядає природу та логіку права з позицій знаковості як ключової його характеристики. З огляду на альтернативний досвід вживання цього поняття у зв'язку із семіотичними дослідженнями інших соціокультурних феноменів, слід урахувувати також використання терміна «семіотика права» для позначення специфічної знакової організації правової дійсності, тобто визначення і розуміння права як знакової системи.

Якщо об'єктом семіотики є світ у його знаковому відображенні, та частина (вимір) реальності, на яку спрямована пізнавальна діяльність суб'єкта в межах цієї галузі знань, то кожна «галузєва» семіотика має власний спеціальний об'єкт.

Об'єкт семіотики права – правова реальність у її знаковому відображенні. Предмет семіотики права утворюють загальні принципи знакової організації права, закономірності його розвитку та функціонування як знакової системи, синтактичні, семантичні та прагматичні відношення між правовими знаками, правовими феноменами та носіями правосвідомості.

Фундаментальне й детальне дослідження правової реальності за допомогою теоретико-методологічного апарату й інструментарію семіотики може виявити взаємозв'язки та відношення, які розкривають особливості взаємодії людини і права, допомогти зафіксувати загальносеміотичні закономірності, які відображені у правовій сфері. Таким чином, проблема виявлення та фіксації знакових закономірностей функціонування й розвитку права відкриває нові напрями і перспективи філософсько-правових досліджень, а семіотика права може розглядатися не лише як міждисциплінарна галузь знання про право, а й як теоретико-методологічна парадигма філософсько-правового дискурсу та побудована на її основі відповідна знакова теорія права.

Якщо застосувати відомий підхід загальносеміотичної структуризації до сфери правових явищ, то йдеться про існування трьох основних аспектів семіотики права – комунікативного, структурного та соціального. У першому випадку в центрі семіотико-правового дослідження знаходиться шлях від змісту до форми права, схожий на специфіку формування інформаційних повідомлень у процесі правової комунікації. У другому випадку вивчають формальні, структурні аспекти правового буття, які відображають процес руху від форми до змісту, що відповідає процесу тлумачення нормативно-правового акта, вираженого в юридичній кваліфікації. Третій аспект спрямування семіотики права досліджує різноманітні контексти функціонування правових знаків, що використовуються в регламентованому нормами права суспільному житті.

Аналізуючи принципи теоретичні засади та напрями розвитку цієї нової самостійної науки на підставі ідей Ч. В. Морріса, у структурі семіотики права, як і загальної семіотики, можна виокремити: 1) синтактику права, яка досліджує відношення між правовими знаками; 2) семантику

права, що досліджує відношення між знаками та правовими явищами, які вони позначають; 3) прагматику права, яка досліджує відношення людини – суб'єкта права до правових знаків, які вона використовує.

Спираючись на традицію виокремлення у структурі правової реальності певних рівнів (С. І. Максимов та інші), можна розглядати семіотику права крізь призму такого розмежування й визначити основні напрями її теоретико-методологічної концептуалізації, кожен із яких присвячений знаковому аналізу різних форм буття права (у їх розгортанні від абстрактних форм сутності до конкретних форм існування): 1) семіотика ідеї права (правових принципів) – дослідження знакової організації на рівні правових принципів, ідей та ідеалів як вираження природно-правових першооснов, відображених у правосвідомості; 2) семіотика закону (норм права) – аналіз зв'язків і закономірностей функціонування знаків, які мають формально-нормативний вияв у тексті закону; 3) семіотика правового життя (правових відносин) – вивчення специфіки знакових форм правового життя у процесі соціальної взаємодії.

Пакліна Тетяна Олександрівна,
ад'юнкт кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНА СУТНІСТЬ МОТИВАЦІЇ НЕОБЕРЕЖНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Глибоке проникнення наукового психологічного знання в усі сфери людського буття зумовлює нагальну необхідність його використання за конкретними напрямками соціальної практики, зокрема, е юридичній діяльності. Вивчення психологічних явищ у правовій сфері дає змогу формувати інформаційні масиви, які стосуються детермінант правової поведінки та психологічної характеристики її суб'єктів – мотивів, установок, ціннісних орієнтацій, що сприяє конкретизації суб'єктивної сторони правопорушень.

Слід зазначити, що певні аспекти суб'єктивної сторони необережних правопорушень, а саме вини (умисної та необережної), мотиву, цілі тощо, розглянуто в роботах відомих